

1' ויקרא י"ט, ט"ז ורש"י ד"ה דא תלך רכיב

רש"י פירש, דא תלך רכיב - שלכא דפיות מ.משלחי מדניס ומספרי דשון פרא, שדרכם דפסתובב ולרעל אילד חבריהם כדי שיפא דמספר בשוק. ובסוף פביא את תראס אונקלס, דא תיכוד קורטין באמרי ופירש שס פוא רבין ש.רכיב פוא כיני דבאעלי דשון פרא - על שם שדדרכ פוא, שפמספר אוכד אילד פמקבד אינו מרקחת כסימן שקבד את דבריו - ופמרקחת נקראת, קורטין מלשון קורט ביינו - שבאעלי דפ"ר רומזים אדח דשן באופן שאחרים דא יביו.

2' פירוש הרמב"ן שם, אבל עיקר...

הרמב"ן פירש את דברי אונקלס באופן אחר - ש.תיכוד פוא פשמעת קול וקורטין רמיזה כחו שכתב רש"י - ופכוונע דפולכי רכיב שבקולס מרמיזים שפם שומרים בסוד על איזה דבר רכיבות - כדי דפסית את אחרים דלחוף אעיהם דלעות.

זה שפכוונע בפסוק פיא דענין דשון פרא ורכיבות פוא כנראה מחלוקת תנאים -

3' תורת כפנים קדושים פרק ד' אות ה', ופירוש הראב"ד

בתורת כפנים ישנם שני פירושים בלכא תלך רכיב - או שפיא אנפרה דבי"ד שלכא דפתתג באופן שונע דבאעל דין אדח אצור דבאעל שכלדו או אנפרה דרכיבות (ענין פרכיבות שפתוי"כ דבר אעיו פוא דספר דמישו את דדברים פשטי"ס שאחר דיבר אעיו).

4' כתובות מ"ו ע"א, אנפרה דמחילא שם רע... וקשה דבא' ורש"י

פירוש דרש"י ורמב"ן פוא ע"פ דברי רבי אלעזר, דפי רבי נתן פוא כפירוש פראשן בתורת כפנים.

5' בירושלמי פאפ פרק א' דלכא פא, אנפרה דלשון פרא מנין... ושל זה דבא' ופני משה

עס בירושלמי פ"ה מ' שפמא איסור דפ"ר מ.ונשמרת' אבד דבריו נדחו מפני דברי רבי ישמאעל שפמקור פוא דא תלך רכיב באמרי, ואל זה פקשו שלכא תלך רכיב פוא אנפרה דרכיבות ושאלת פמי' פיתפ דענין דשון פרא - דברי גמרי, ותירכו שדרכ פרוכד לכעול דברי גמרי ענין ברכיבות שלו ומחילא שניפם כלעלס בלכא.

6' רמב"ם פרק ז' דעות דל' א' - ט' ופשת הראב"ד

הרמב"ם דמא ש.דא תלך רכיב פוא דא דרכיבות דשון פרא נמא ממנו בקל וחומר, ואילו פראב"ד פקשו דרכיבות חמורה מפני שפיא פורעת שלשה - מה שלכא נאמר בלשון פרא. מקור דדברים פוא גמ' בארכין -

7' ארכין ט"ו ע"ב, במערבא אמרי... דלכא אמרי ורש"י

עס רש"י פירש שמדובר ברכיבות.

8' כסף משנה שם ד"ה וכתב הראב"ד

פכסף משנה דמא שלפי הרמב"ם, דשון תליתאוי' פיינ דשון פרא וכך מפורש בפלכא ע' אבד קשה לומר שפראב"ם באמת סובר שלפ"ר פורעת ופרכיבות דא - אחרי שכתב בפלכא א' על פרכיבות, וזורם דפרש נפשות רבות מישראל...

9' ספר דליקוסיס על הרמב"ם בכס"מ שם בשם כנפ"ט, ומחילא בכתובות יד'... כחו רכיבות

פחכס פירש את דברי הרמב"ם בפלכא ע' שפכוונע דרכיבות - ומקובל בלשון חז"ל דפשתמ בשם דשון פרא דשניפם - ופחומר בלפ"ר על רכיבות אינו בזה שלפ"ר ארם ליותר פרא מרכיבות אלכא שפאון יותר חומר.

ביסוד פקדוק דלשון פרא מנין ברבינו יונה שני ענינים -

10' שערי תשובה דרבינו יונה שער ט' מנחם רש"י ורי"ז

רבינו יונה ביאר שבנין דלגק שלפ"ר אלעל דלרום, אילם פבחרה דדבר בגנתו של פזולת פיא דבר מנאנע.

יש מקום לומר שבזה נחלקים הרמב"ם ופראב"ד - שלפי פראב"ד יסודם של איסורי דפ"ר ורכיבות פוא פנצק שיוצא מפם - ולכן סובר שרכיבות יותר חומר, ואילו פראב"ם פ"ה לו קנע מדפ אחר ובאעיו דשון פרא - דלפ"ר דבר גמרי - יותר חומר.

ובאמת, פפסוק, דא תלך רכיב כפי מה שראינו ברש"י וברמב"ן שונע מכל שאר לכאון שבתורה בזה שמאשה פאיסור אילנו דא מוזכר בפסוק - אלכא שלכא דפסתובב כדרכ פ, פולכי רכיב' שפם, מרעליס' אילד חבריהם דמחילא דבר שיוכלו, דלמכור' דמישו אחר - וכן בלשון פתורת כפנים, פאזן דברים' - כחו פרוכלים שאזנים את מה שרוצים למכור ונסעים ממקום למקום ומוכרים, כך דרכם של פולכי רכיב ש.אזנים' את דברי פרכיבות שרוצים, דלמכור' ונסעים ממקום למקום, וייתכן שפראב"ם ראפ בלכא פזה מלוד שלכא דלפ"ה את אילנו במדפ פארופ פזאת של רכיבות - מפני שפחתת פמדות של זה פסתובב ומזורר מדנים בין אנשים, ואל זה כתב פראב"ם שלשון פרא - שפדיבור אילנו פוא דיבור של גמרי - פוא פשתתה אפילו יותר ארופ (וכחו שתיאר רבינו יונה, פשמחפ לסידי').

11. אבא בתרא קס"ד ע"ב, הפואו מקושר... אלכא אבא דען פראזע' (סוף פאגן בקס"ד ע"ב)

שאר מקושר פואו שטר שתופרים אותו בין שורה לשורה ופשטר פואו פ"ה כתוב באופן שפאראריר נעלם בין פקשרים - ורבי פקפ"ד ע"ב ר' שמעון בנו בחשבו שר' שמעון פואו זב שכתב אותו - אומר לו ר"ש שיפוד חיי"א פואו זב שכתבו - ועל זב אומר כדכ מלפ"ר פזב, וכששיבח רבי את ספר התפילים וחשב שר"ש כתבו אומר לו ר"ש שיפוד חיי"א פואו שכתבו - עס אז אומר לו רבי כדכ מלפ"ר פזב. ע"פ פדברים פאלו מובן מה אמר רב שאין אדם נ"י"ם מלפ"ר כל יום - ולפי פמסקנא מ"דובר באבא דע"ר.

12. רמב"ם פרק ז' דעות פלכפ' ד'

רמב"ם כדל באבא כהפ אענינ:

- א. מי יומר לפלונ שיפיה כמות שפואו אתה (פכוונג לשבח - אבדל פואו מורה על גנאי)
- ב. שתקו מפלונ אינ רו"ב לפודיע מה אירע ומה פ"ה (פסירוב לדבר דפ"ר מורה על גנאי)
- ג. פמספר באבת חבירו בפנ שונאי (וזרם לשונאי לדבר בגנתו)
- ד. פמספר דרק שחוק וקלות ראש (ואינ מכיין לגנאי)
- ה. פמספר דרק רמאות (פכוונג לגנאי אבדל מתחזק לתמיס שאינ מבין את פגנאי בדבר)

ופנה, בארבעה פאופנים פראשונים, שאין פכוונג לגנאי סובר פמב"ם שפואו אבא פאנ שפאיסור ע"מ פואו במתכין לגנת וכשכוננו פ"א לשבח או לשחוק אין זב אלכא אבא, אבדל בלפ"ר דרק רמאות פ"י כוננו לגנאי ולמה אין בו משום דפ"ר אמור? וז"ל לומר שפיות ואינ מדבר בגשון גנאי אלכא פנסח של תמימות אין כאן משום, ע"א תלך רכ"י מפנ שאין זב כדדך שבצ"י רכילות רגילים לפסתובל.

13. רמב"ם פרק ט"ז אכנת לראת פל' י'

פמב"ם פזכיר את אגן חסאפ של מרים - וכתב שלכא כונג לגנת אלכא ארתה במה שפשוותה אנתו לשאר כל פנבאים ומחילכא לכא פבינפ למה שילח את זיפורת - ולכאורה ע"פ דברי פמב"ם לע"י אס לכא נתכוונג לגנתו אין זב אלכא אבא דפ"ר ולמה נעשג בראתה? ולכאורה ז"ל שפאדבר דברי ביקרות לתועלת וצ"ה פרי זב לשון פראזע.

וא"כ - איסור דפ"ר פואו פאיסור לספר דבר גנאי בכונג לגנת ודדך גנת, או בכונג לבקר לתועלת כשפביקורת מוסע.

פמב"ם חידש אזו סול של לשון פראזע -

14. רמב"ם פרק ז' דעות פל' ה', ופמספר דבריס... לשון פראזע'

עס דיבור פעלול דפזיק פואו בכדל לשון פראזע (את פמקור לסול זב של דפ"ר נראפ דקמן וכן שאר פדברים פכעלטים בפלכפ' 15) ואגב - מכאן משמע שבלפ"ר שססק בו פמב"ם צד עצשו פאיסור פואו עס כעלכא י'רום לשום נגן.

ע"פ דברי פמב"ם קבא פחפ"י חייס את עיקרי פפלככות באיסורי דפ"ר -

15. חפ"י חייס פלכות דפ"ר כדל ד' ס"א ובאמ"ח ס"ק א'

מה שצולפ מדברי פח"ח פואו - שלספר ע"ל זב שמישפו פ"ה חוסא בעבר ומכז חזר בתשובה, וכן לספר ע"ל מצשי אבותיו פשעליות אינ דברי גנאי ע"ל אותו מישפו בע"מ, אבדל אס כוננת פמספר פואו לגנאי או שידוע לו שפשוט יראפ אותם כפ"ם באותו מישפו - אז נכעלטים בגדר דפ"ר של גנת, ואס אין כוננת פמספר לגנת ואס ברור שבצ"י פשוט לכא י'רז ערק אותו מישפו ע"י שמיצת פדבריס, עדיין איסור לספרם מדין דבר פעלול דפזיק - שפרי אס נשמעו דברים אלכא איש מפי איש יתכן וליע לכזני אותו מישפו שמדברים ע"ל עברו או ע"ל פייחוס שלו ויתבזבז, אבדל אס פשוט פואו איש זנע וברור שלכא י'ביר את פמיצ פלכאפ אין לחשוש מפנ ארימת נגן ומותר לספר לו.

16. ע"ב בח"ח סע"י ב'

דפ"ד שמישפו חסא - בין שפואו איסור דאורייתא או דרבנן ואפילו מנפ"ע שאינ מקיים - פרי זב גנת בע"מ, איסור לספר כדל אופן.

17. ע"ב כדל ה' סע"י ב' - ה'

פח"ח משמע שאין שלילת פמצלות בכדל גנאי בע"מ, אבדל אס מדבר ע"ל מו"ח חבירו ע"י לבזותו פרי זב דפ"ר מדין גנת, ואפילו אס אין כוננת לגנאי פרי עצלטים דבריו לזרום לנגן.

18. ע"ב כדל ח' סע"י ט' ובאמ"ח ס"ק ה'

בדדך כדל לכא שייך גנאי ע"ל קאן שפרי עס פמספר ואס פשוט מבינמ שקאן פואו לכא י'ותר מקאן, אבדל עדיין י'ש לחשוש בסיפור ע"ל קאן משום ארימת נגן (ו"צ"ר).

19. ע"ב כדל ד' ס"ב... דבר זב'

אס לכא נגרם נגן למדובר נשאר פחסא של דפ"ר שפואו בין אדס למקום - או בין אדס לע"מ - וא"כ לבקש ממנו מחילה.

לא-תלך רביל בעמיה לא תעמד על-דם רעה אני יהודה

ווי"ן צל"י, וכן * וירגל בעצדך (שמואל-ב יט, כח), רגל
צמרמה לאמר עלי רעה, וכן * לא רגל על לשונו (תהלים
טו, ג), וכן רוכל הסוחר ומרגל אחר כל סחורה, יוכל
המוכר בשמים להתקטט בהם הנשים, על שם שמתור
תמיד בעיירות נקרא רוכל, לשון רוגל. ומרגמו לא
תיכול קורצין, כמו * ואכלו קורציהו די יהודאי (דניאל
ג, ח), אכל קורצא די מלכא, נראה בעיני שהיה משפטם
לאכול ציח המקבל דצריהם שום הלעטה, והוא גמר
חזק שדבריו מקויימים ומעמידים על האמת, ואותה
הלעטה נקראת אכילת קורצין, לשון * קורץ בעיני
(משלי ו, יג), שכן דרך כל הולכי רכיל לקרוץ בעיניהם
ולרמוז דברי רכילותם שלא יצינו שאר השומעים:

(טו) לא תלך רבי"ל. אני אומר על שם
שכל משלחי מדנים ומספרי לשון הרע הולכים צמתי
רעיהם לרגל מה יראו רע או מה ישמעו רע לספר
בשוק, נקראים הולכי רכיל, הולכי רגילה, אשפיי"מנט
בלעו. וראיה לדברי שלא מצינו רכילות שאין כחוב בלשון
הליכה. לא תלך רכיל, * הולכי רכיל נחשת וברזל (ירמיה
ו, כח), ושאר לשון הרע אין כחוב צו הליכה, * מלשני
בסתר רעהו (תהלים קא, ה), * לשון רמיה (שם קב, ג),
* לשון מדברת גדולות (שם יב, ד), לכך אני אומר,
שהלשון הולך ומרגל, שהכ"ף נחלפת בגימ"ל, שכל
האוחיות שמוציאים ממקום א' מתחלפות זו בזו א,
גימ"ל בפ"א, וגימ"ל בכ"ף, וקו"ף בכ"ף, וכו"ף בלמ"ד,

² אכל עקר לשון הארמית בקאן אינגו אלא לשון
השמעת קול, והוא מרגל בדברי חכמים (כ"ב
ה): ועזא לאו אכלויי מכלוליה ולאו בקרא בעיו
לאכלויי, ותרגום יונתן קרא בגרון (ישעיה נח א):
אכלי, ושרק לו מקצה הארץ (שם ה כ): ויכלי
ליה, וינהם עליו כנהמת ים (שם שם ל): ויכלי
עליהו, וכן במקומות רבים. והנה הוא לשון כל
משמיע קול שידיע חפצו בלא חתור מלות, ולכן
יאמר בן (פג"י שם) בצוועק לעזים הנכנסות בשדה,
ויסרגם בן השורק והנהיהם והצוועק.
ודרך הרכילים לבא ברבים או לפני המושל וינהמו
בגרונם ויקרצו בעיניהם לרמוז כי שמעו
דברים עד שיפצרו בהם ויגידו אותם, על בן
נקראים אוכלי קרצין, נוהמים ברמזים. ואנקלוס
תרגם רכילות ענינו, וכן שמו בלשון הארמית,
ולא חשש לקרש לשון הקתוב, וכן דרכו תמיד,
כי להבין הענין הוא מתפונן. אכל בלשון הקדש
היו קורין אותם "הולכי רכיל", מן אבקת רוכל
(שה"ש ג ו), ובלתף (תהוואל כו יב), כי הרוכל הולך

³ ה לא תלך
וכל בעמך * שלא ההיה רך דברים לזה וקשה לזה * דבר אחר שלא תהיה כרוכל שהוא סטעין דברים ותיך:

פירוש הראב"ד

נפטר בעיר הזאת מה טראה נאלמת וכן נפטר בעיר אחרת מה טראה נזו
ולפיכך דעה סכילות לכול כי המולך רכילות מניד לזה מה ששטע מזה:

(ה) לא תלך רכיל שלא תהיה רך
לזה וקשה לזה מי רך ואלו: ד"ל לא תלך רכיל שלא תהיה כרוכל שהוא
מטעים דברים וסילך פי' זו רכילות דברים ממש. ולפי שהכול העתה צעירות
עם מיני חכמים מולך מדועין מניד לזה כדלענין מנהגיו מילי שהוא

⁴ אזהרה
למציא שם רע מנלך ר' אלעזר אמר מלא
תלך רכיל רבי נתן אמר מנשמת מכל
דבר רע ורבי אלעזר מאי מעמא לא אמר
מדיא הווא מיבעי ליה לכודי פנחם בן יאיר
ונשמת מכל דבר רע * מבאן אמר ר' פנחם
בן יאיר 'אל יהודי ארם ביום ויבא לירי
מזמאה בלילה ור' נתן מאי מעמא לא אמר
מדיא הווא 'אזהרה לב"ד שלא יהא רך
לזה וקשה לזה

רכילות לשון הרע מנין : ונשמרת מכל רבר רע אמר רבי דשחיה בכללו בחזרה וזו שלא תהא כרוכל מה שהולך מבית לבית ותהא מטעין דבריו על זה ליה וכו' רכילות חלה דכשהא מטעין דבריו על זה ליה חומר גיב לשון הרע על זה ליה ועל זה ליה :

5 : אחרת ללשון הרע מנין : ונשמרת מכל רבר רע אמר רבי לא תני ר' ישמעאל לא תלך רכיל בעמך יזו רכילות לשון הרע תני ר' נחמיה שלא תהא כרוכל הזה ממעין דבריו של זה לזה ושל זה לזה

6 א המרגל בחבירו עובר בלא תעשה שנאמר לא תלך רכיל בעמך . ואע"פ שאין לוקין על דבר זה עון גדול הוא תורם להרוג גפשות רבות מישראל . לכך נסמך לו ולא תעמד על דם רעך . צא ולמד מה אירע לדואג האדומי : ב אי זהו רכיל זה שמוען דברים והולך מה לזה ואומר כך אמר פלוני כך וכך שמעתי על פלוני אע"פ שהיא אמת הרי זה מחריב את העולם . י"ש עון גדול מזה עד מאד והוא בכלל לאו זה הוא לשון הרע . והוא המספר בנגות חבירו אע"פ [ה] שאומר אמת . אבל ואומר שקר נקרא כחציא שם רע על חבירו . * אבל בעל לשון הרע זה שיושב ואומר כך וכך עשה פלוני וכך וכך היו אבותיו וכך וכך שמעתי עליו ואמר דברים של גנאי . על זה אמר הכתוב יכרת ה' כל שפתי חלקת לשון מדברת גדולות : ג אמרו חכמים שלש עבירות נפרעין מן האדם בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא . עבודת כוכבים ונילווי ערייות ושפיכות דמים ולשון הרע כנגד [ז] כלם . ועוד אמרו חכמים כל המספר בלשון הרע כאילו כופר בעיקר . שנאמר אשר אמרו ללשונו נבכיר שפתינו אתנו מי אדון לנו . ועוד אמרו חכמים שלשה לשון הרע הורגת . [ז] האמרו . * והמקבלו . חת שאמר עליו . והמקבלו [ז] יותר מן האמרו :

7 במערבא אמרי לשון חליחאי קמיל תליחאי הורג [ז] (ה) למספרו ולמקבלו (ז) ולאמרו נישא חליסאי . זה לשון הרכל שהא שלשית בין חכם לחבירו לנטות לו סוד : ולאמרו - לרכיל עלמו שמתוך מריבה שטפלת בין השנים הורגין זה את זה והורגין גואלי הדם את הרכל יח' שהרג בא על ידו :

7 במערבא אמרי לשון חליחאי קמיל תליחאי הורג [ז] (ה) למספרו ולמקבלו (ז) ולאמרו

8 וכתב הרמב"ם פלג בעל לשון הרע וכו' ח"ו לא ללא קום וכו' כינה זמא , פכ"ל . סוהט ז"ל ששאלתו שלש לשון הרע הורגת כיוצא בנכילות עמ"כ כן באמת מה שחבירו רוצה לשמוע לו קם עליו וכו' וגואלי הדם הורגים להורג הורגתי דמי פסיס הורגים לאומר עגרט פיסת קרוביסי . אבל כהמספר נגזרת חבירו חן האומת נגזרת כי חל לא יתעל מנגזרת האמר ולכן מה שהאמר עליו יסרו למקל . ח"ו ששאלתו מה חליחאי כלומר אומר שחכיר מהל דמיט רכל מה חליחאי כי נס למלחמה קנע דמיט מה שחכירי ומאי דמיט בעל

8 וכתב הרמב"ם לשון הרע פמין כלומר לא נמנע הרעה אלא ביש לאוה שאלמר שיש וליש ארת אלה פמנו כלומר וליש ארת לשלישי כמו הרמב"ם . חס ספר דברי רביש שפס בעל לשון הרע עון גדול מרכיל . דעת רביש שכתבמרס שלמה לזון כרע הורגת לא למזון על הכריות דרכילות לחוד ולשון הרע לחוד אלא על לשון הרע לחוד ולכן חכמינו נסמך נעמן לשון הרע דלשון הרע עיך שישמו עלשמן שכתבמר עליו יבדע לאומר וגואלי הדם יבדעו להורג וגואלי דם שפיס יבדעו למקבלו שכל ידו עליה הוא כדכר מלו אלו :

9 ומצאתי בכתיבת יד כתוב כלשון הוה, החכם הרב יצחק עראמה נר"ו אמר דקאי הרמב"ם ז"ל איש עון גדול מזה דכתב הרמב"ם, והי"פ דהקשה עליו הרמב"ם ז"ל דאדרבה הראשון שהוא רכילות הוי יותר עון מלשון הרע דאמרינן לישנא תליתאי קטיל תליתאי אמנם לשון הרע אינו אלא תנין ואינו הורג אלא את עצמו הנה משמע בהדיא דיתרו עון הוא רכילות מלשון הרע, ולהתיר הקושיא לפי דעת הרמב"ם ז"ל השיב דהרמב"ם ז"ל לא הבין כונת הרמב"ם ז"ל דגם הרמב"ם ז"ל ס"ל דדוקא רכילות הורג ג' ולא לשון הרע וכונת הרמב"ם ז"ל היא לומר דאע"פ דאינו הורג אלא את עצמו עם כל זה הוא עון גדול מרכילות דהוי כאלו כפר בעיקר ועבר ע"ז ודברים אחרים, ומ"ש לקמן ג' לשון הרע הורגת לישנא קלילא נקט ואין כוונתו ללשון הרע ממש אלא לדבר רע כמו רכילות,

קדבר בשבחו של עולם, ונרפו קפסול בני-אדם במומו. ובין לשרים רצון, כי דרך השרים קבוסות על כל פשעים ופשעם האדם כי נמצא בו דבר טוב. ונקרו במוסר, כי אדם אחד ותקם צברו על הגבלה. אמר האדם: בפה מקרחת גבלה זו! אמר החכם: בפה קבנות שגיה; ואמר אחרי זה, לב יודע קבנת גפשו. וכל חכם יודע כי לא הביא שלמה בתוך המוסרים הנפקחים דברים אין גם מועי, אצל בא הענין על דבר הפסוק הראשון הגיד רעת האויל המליץ אשם, כי יתכן שהחוטא שב מרפרו ונפשו קרה לו, ואין יודע מרת גפש האדם ולא שמחתו וזלתו, והוא נשוא צון, כי עקר התשובה לפי מרידות הלב. על כן יתקא ואשם האויל המזכיר עונו.

10 רטז והמספר לשון הרע, שמים הנה קוראותיה. הגזק והבשת אשר יגרום לחבירו, ובחירתו קיב וקברשיע את חבכרי, ושמתו קאינים. ועל צד אחד יגדל צון המספר לשון הרע על דבר אמת מן המספר על דבר שקר, כי יאמין העם בספרו על חבירו דברים כנים, ויגעה באשו לפנייהם, ויהיה לביו בצינייהם, אחר אשר נתם על רעתו ונקלח לו מחטאמיו. ריף ואמר שלמה קציו השלום (משלי יד ט"ו) אולים קיץ אשם ובין לשרים רצון, לב יודע מרת גפשו ובשמתו לא-יתעב זר. פרוש, האויל קיץ חוקה, כי חפשי מומי בני-אדם ואשמתם, וימן קהם דפי ופגם, ולא ידבר לעולם בשבח ודבר טוב הנמצא גם. והמשל על זה, כי הגבויים לעולם בואו ונגוחו קדם על מקומות הדקדוף. ואמר אוילים קיץ לשון חיד, על כל אחד ואחד מן האוילים, כמו (בראשית מט כב) בנות צעדה צלי-שור. ואמרו רבותינו (קידושין ע א) כל הפסול, פוסק ואינו

חוק ביה בבישוח . כסבור

שהוא כחכו וכרעטו לא היו טומן מקוקר חלא פשוט לפי שטועים בו ח"כ לפי שהיה מובלג בין קשריו יוסר מדאי שרבי עלתו טעה
בו : יסודם חייטא . כן שמו : כלך מלשון פרע סוס . כלומר לא היה לך להטיל אשמה עליו היה לך לומר איני כחכסיו : מאי לשון
פרע אכא . והלא כשכחו של ר"י חייטא דיבר כשאלמו יהודה חייטא כחכסיה : כל לודי רעטו . לודי גטומו מתוך שמרביין כשכחו מזכירין
סס גטומו שבו : טיין ספלא . יאמפרשין שלאחר שהתפלגו כלבנו שישלם לו הקב"ה שכרו ויעשה הקב"ה לרבינו וישמע תפלתו לפי שהתפלג כטוטה:

11 יאהווא מקישר דאתא לקמיה
דרכי ואמר רבי אין זמן בזה א"ל ר' שמעון
ב"ד לרבי שמא בין קשריו מובלע פלייה
ודויה הדר הוא ביה רבי בבישות א"ל לאו
אנא כתבתיה ר' יהודה חייטא כתביה א"ל
כלך מלשון הרע הוה זימנין הוה יהיב
קמיה וקא פסיק סידרא בספר החלים אמר
רבי כמה מיושר כתב זה אמר ליה לאו אנא
כתבתיה יהודה חייטא כתביה א"ל כלך
מלשון הרע הוה בשלמא התם יאיכא לשון
הרע אלא הבא מאי לשון הרע איכא משום
דרב דימו דתני ירב דימי אחיה דרב ספרא
ילעולם אל יספר אדם במותרו של חברו
שמתוך טובתו בא לידי רעתו אמר רב
עמרם אמר רב שלש עבירות אין אדם
ניצול מהן בכל יום הרהור עבירה ועיון
תפלה ולשון הרע לשון הרע סלקא דעתך

אבק לשון פרע . כגון דלחמי טרא כי פלגיא בערביין (דף טו): רוב
בגול . רוב בני אדם חסדין על הגול כפיין גול שמרין להחירא
במשא ובמתן לעכא איס מריוח הרואי לו לחבירו :

אלא אבק לשון הרע אמר רב יהודה אמר
רב ירוב בגול ומיעומו בעריות והכל בלשון
הרע בלשון הרע סלקא דעתך אלא יאבק
לשון הרע :

12 ד ייש דברים שדן אבק לשון

הרע . כיצד מי יאמר לפלוני שהיה כמות שהוא עתה . או שיאמר שתקן מפלוני איני רוצה להודיע מה אירע ומה היה
וכיצד בדברים האלו . וכל המספר בשוכת חבירו כפני [פ] שונאיו הרי זה אבק לשון הרע שזה נודם להם שימפרו בגנותו .
ועל זה הענין אמר שלמה מברך רעוה בקול גדול בבקר השכם קללה תחשב לו . שמתוך טובתו בא לידי רעתו . וכן המספר
בלשון הרע דרך שחוק ודרך קלות ראש כלומר שאינו מדבר בשנאה . הוא ששלמה אמר בחכמתו כמתלהל יהודה
זקים חצים ומתו ואמר הלא משחק אני . וכן המספר לשון הרע דרך רמאות והוא שיספר לתומו כאילו אינו יודע שדבר
זה שדבר לשון הרע הוא אלא כשמתמזין בו אימר איני יודע שדבר זה לשון הרע או שאלו מקששו של פלוני :

13 ה הצרעת הוא שם האמור בשותפות כולל עניינים הרבה שאין דומין זה לזה . שהרי לובן עור האדם קרוי
צרעת . ונפילת קצת שיער הראש או הזקן קרוי צרעת . ושינוי עין הבגדים או הבתים קרוי צרעת . וזה השינוי האמור בבגדים
ובבתים שקראתו תורה צרעת בשותפות השם אינו ממנהגו של עולם אלא אות ופלא היה בישראל כדי להזהירן מלשון
הרע . שהמספר בלשון הרע משתנות קירות ביתו . אם חזר בו יטהר הבית . אם עמד ברשעו עד שהותץ הבית משתנין כלי
העור שבביתו שהוא יושב ושוכב עליהן . אם חזר בו יטהרו . ואם עמד ברשעו עד שישרפו משתנין הבגדים שעליו . אם חזר
בו יטהרו ואם עמד ברשעו עד שישרפו משתנה עורו ויצטרע ויהיה מובדל ומפורסם לבדו עד שלא יתעסק בשיחת הרשעים
שהוא הליצנות ולשון הרע . ועל עניין זה מזהיר בתורה ואמר השמר בנגע הצרעת וכוזר את אשר עשה יי אלהיך למרים
בדרך . הרי הוא אימר התבוננו מה אירע למרים הנביאה שדיברה באחיה שהיתה גדולה ממנו בשנים ונידלתו על ברכיה
וסכנה בעצמה להצילו סן הים והיא לא דברה בגנותו אלא מעתה שהשותו לשאר נביאים והוא לא הקפיד על כל הדברים
האלו שנאמר והאיש משה ענו מאד ואע"פ כן מיד נענשה בצרעת קל וחומר לבני אדם הרשעים המפשים שמרכים לדבר
גדולות ונפלאות . לפיכך ראוי למי שרוצה לכון אורחותיו להתרחק משיבתן ומלדבר עמהן כדי שלא יחפס אדם ברשת רשעים
וסכלותם . וזה דרך ישיבת הליצנים הרשעים בתחילה מרבין בדברי הכאי כענין שנאמר וקול כסיל ברוב דברים . ומתוך
כך באין לספר בגנות הצדיקים כענין שנאמר תאלמנה שפתי שקד הדוברות על צדיק עתק . ומתוך כך יהיה להן הרגל לדבר
בנביאים ולתת דופי בדבריהם כענין שנאמר ויהיו מלעיבים במלאכי האלהים וכוזים דברים ומתענתים בנביאיו . ומתוך כך
באין לדבר באלהים וכופרין בעיקר כענין שנאמר ויחפאו בני ישראל דברים אשר לא כן על יי אלהיהם . והרי הוא אומר שתו
בשמים פיהם ולשונם תהלך בארץ מי גרם להם לשית בשמים פיהם לשונם שהלכה תחילה בארץ . זו היא שיחת הרשעים
שנורמת להן ישיבת קרנות וישיבת כנסיות של עמי הארץ וישיבת בתי משתאות עם שותי שכר . אבל שיחת כשרי ישראל
אינה אלא כדברי תורה וחכמה . לפיכך הקדוש ברוך הוא איש אל רעוה ויקשב יי וישמע ויכתב ספר זכרון לפני
עוזר על ידן ומזכה אותן בה . שנאמר או נדברו יראי יי ליראי יי ולחושבי שמו

14 המספר דברים [1] שנומרים אם נשמעו איש ספי איש לחזק חבירו בגופו או
במטנו ואפילו להצר לו או להפחידו הרי זה לשון הרע .

באר מים חיים

(א) לזכור עליו. "שערי תשובה" לרבינו יונה במאמר רי"ד בסופו א. ונראה דאפילו אם אינו מכיר לבוחו בזה, וגם אצל מי שהוא מספר עתה לא יתבזה על ידי זה, כגון: שהוא מכיר מכבר להשומע הזה, שאצלו לא יגרע הבעל תשובה הזה מפני מעשיו הראשונים או מפני מעשה אבותיו, ממה שהיה מחזיקו קודם לזה, אפילו הכי אסור לספר ענין כזה, כיוון דאם היו מספרין לו את מעשיו הראשונים או את מעשה אבותיו בפניו, בוודאי היה מתבייש כדור כדמצינו בבבא מציעא (טז.) כדור שאמר, שאם היו מקרעין לו בשרו, לא היה דמו שותת ב, ממילא אסור לספר עליו זה שלא בפניו, דדבר כזה, אם יתפרסם בפני ההמון, יוכל להיות סיבה להזיק לו בממונו או על כל פנים להצר לו, וכמו שכתב הרמב"ם בהלכותיו (פי"ה מהלכות דעות) וזה

אבותיו בפני בני-אדם שלא בפניו להכאיש את ריחו" וכו' ז. ומשמע אבל אם לא נתכרין לבוחו בזה, שרי, דזה אינו, דרבינו יונה רצה לנקוט בזה המאמר המתחיל מצד אסור לשון-הרע החלק החמור שנמצא בו, וכמו שביאר אחר-כך בעצמו (במאמר רסח) וזה לשונו: "והמספר לשון-הרע שתיים הנה קוראותיו: הנוק והבושת אשר יגרם לחבירו, ובחירתו לחייב ולהרשיע את חבירו" וכו'. ובהוה הרין דאירינתן יש בו חלק אחד מהם, והוא הנוק או הבושת וכנ"ל:

ותדע, דבמאמר רט"ו ה' לא התיר רבינו יונה לגלות באיש, שאני מסתפק בו שמא עשה תשובה, רק לחכם צנוע אשר לא יספר ליתר ההמון, רק הרחק ירחיק מחברתו, עד אשר ידע לו ששב מדרכו הרעה, ומשמע, אבל אם החכם ההוא אינו צנוע, אף רכונת המספר בסיופורו להחכם לא היה לבוחו לאותו פלתי, רק שיתרחק החכם לעת עתה מחברתו, אף-על-פי-כן אינו רשאי, משום דמהחכם יתגלה אחר-כך לאנשים אחרים, כיוון שהוא אינו צנוע ויגרם על-ידי

זה כיוש לחבירו בחינם פן עשה תשובה, וכל שכן בעניניו דאירינתן, וידע בו שעשה תשובה, דאין לו לגלות לשום אדם, פן יתגלגל עיניו כיוש להבעל תשובה וכנ"ל:

ומה שכתב רבינו יונה בתחילה (במאמר רסח) ו"הוא גילה על חטאותיו על שער בת רבים", כדי להגדיל האשמה כתב כן, כמו שכתב אחר-כך "גם אם שם על זה", אבל באמת אפילו ליחיד גם כן אין לגלות, וכמו שידוע באיסור לשון-הרע דאיסורו הוא אפילו לספר ליחיד, ורק לחכם צנוע כדי שירחק מחברתו, וכמו שכתב רבינו יונה בעצמו אחר-כך, וגם זה אינו מועיל, רק אם אותו החכם יאמין לו כבי תרי, וכמו שכתב בעצמו (במאמר רט) ז עיין שם:

ב. והנה עד פה הצענו מעניני דבור האסור, הרבה דברים שהם משתנים לפעמים בדינא לפי הענין. ועתה בפעמים הללו נדבר בחלק הגדול שבחלקיו, מפני שאין שום צד זכות על המספר, כי איננו מכוון לשום תועלת, רק לספר בגנות חברו. והמכשלה בו יותר מצוי, שנקשלין בו כמעט התורה, שבוודאי אם יתקבל זה לפני השומעים ויתפרסם זה בעיר, יסבב לו על-ידי זה הפסד בקמונו, שלא יהיה מי שיצדק לילך אצלו לדין ולפשרה: וגם יוכל להסבב יותר מזה, שעל-ידי סבת השפלתו לפני אנשי העיר יסתלק לבסוף ממקומו על-ידי זה, ודמו וזם ורעיונותיו תלוין בהמספר הזה, כי על-ידי הלשון-הרע שלו ירד עמו לחייו ממש. עוד הוא משפיל בזה מאד את כבוד התורה ולומדיה, ונקרא מבזה פלמ"ד חכם, שאמר בו בחיניו ו"ל (שבת קט"ט) שאין לו רפואה למתו. ועל-ידי זה יתמוטט, חסדו ושלום, מאד מאד קיום התורה, כי אחר-כך אם יתירם הרב על איזה מצוה מהתורה, לא יחשוו כלל לדבריו, מפיון שפבר נחפרסם בעיניהם על-ידי בעלי לשון-הרע, לאיש שאינו חכם:

ג. עוד אשאלך אחי, על דבר פתוי הצר שדבר זה איננו בכלל לשון-הרע, שמתכן בעצמך: אם יתדע אליך בברור שאמרו פרסם עליך לאנשים שאינך חכם, (וביחזא בזה בשאר שלילת המעלות), פשה מהתפרעומו הנה לך עליו עבור זה, והיית חושב עליו לאמר: מה סימני שטות ראה עלי? אין זה כי אם רע לב ובעל לשון-הרע, שרצונו רק לגנות חברו ולהשפילו. וכשאתה עושה כן לחברך שבכמה ענינים הוא טוב יותר מפיך לה' ולבריות, אין זה נחשב בעיניך לעון קל: ראה את הענין הגדול שיש בזה:

ובבאמת כשתתקרב בו, תמצא בזה הענין מחלקי אסור לשון-הרע הרבה יותר מחלקים אחרים. אמת, מחמת המספר, והוא, כי בשאר ענינים שהוא מספר על חברו שבעבר אינה אסור הן בבין אדם למקום או בבין אדם לחברו, מצוי מאד פשה פעמים שהוא מכוון רק לקנאת האמת, ואף שאין זה מועיל לדינא, ובגלל בקלל ר' סעיה ב', ובכלל זה סעיה א', על-כל-פנים מחשבתו לא הייתה לרעה. מה שאין-כן בזה, שפגנתו רק לגנות לחברו ולהשפילו, והיא מדה רעה מאד, כמו שכתב ב"שערי תשובה" לרבינו

י"ז (הר"ם רסח) ז:

15 א. אסור לספר על חברו אפילו שלא בפניו, והוא אמת, דבר שיתבזה על-ידי זה. ולא מקצת בדברים של גנאי בעלמא, כגון לזכור עליו מעשה אבותיו וקרוכיו (א), או לזכור עליו מעשיו הראשונים, בין שהיו דברים שפני אדם למקום (ב) או דברים שפני אדם לחברו (ג), בין שהיו מתנהג עתה בשורה, אסור לגנותו בזה ולשון-הרע מיקרי. אלא אפילו אם ראה זה מקרוב בינו לבין עצמו שעשה דבר שאין ראוי על-פי הדיו (ד), והוא מהדברים שפני אדם למקום, (ודברים שפני אדם לחברו, יש בזה חלוקים רבים, ונקרא אם ירעה ה' לקמן בכלל י) גם-כן אסור לגנותו בזה, אפילו שלא בפניו, אם לא על-פי הפרטים המבארים לקמן בסעיה ז*:

16 ב. ואין חלוק בזה בין אם הוא לא גמור או עשה גמורה דאורייתא המפרסם שהוא אסור, שבוודאי יתבזה מאד לפני השומע על-ידי ספורו, אפילו אם הוא דבר שאין נזהרין בזה (א) הרבה מהמוני ישראל, ואין לו בזה גנות גדולה כל-כך, כגון לומר על אדם שאינו רוצה ללמד תורה (ב), או שדבר פלוני שספר הוא שקר, (אם לא שיש תועלת בזה שהודיע לחברו שנתפעשה הוא שקר ומכוון רק לתועלת, וקצת שנקרא לקמן בכלל י), וכל ביחזא בזה, אף-על-פי-כן אסור, בין שעל-כל-פנים לפי דבריו הוא איש שאיננו מקים את התורה:

ובאסור לספר עליו בעניני המצוות, כגון שהוא עוצרן במקומו, ואינו מקבד שבתו כראוי, שדבר זה נכלל במצוות צוה דזכור, וכמו שכתב ב"ספר חרדים", (פי"ה י"ח) או אפילו הוא מילתא דרבינו בעלמא שהם אמרו שאין ראוי לעשות זה הדבר לתועלתו (א), והוא מספר עליו אפילו שלא בפניו, והוא אמת שראוי בעצמו שעשה הדבר הזה, גם-כן אסור (ב):

17 ב. והנה עד פה הצענו מעניני דבור האסור, הרבה דברים שהם משתנים לפעמים בדינא לפי הענין. ועתה בפעמים הללו נדבר בחלק הגדול שבחלקיו, מפני שאין שום צד זכות על המספר, כי איננו מכוון לשום תועלת, רק לספר בגנות חברו. והמכשלה בו יותר מצוי, שנקשלין בו כמעט התורה, שבוודאי אם יתקבל זה לפני השומעים ויתפרסם זה בעיר, יסבב לו על-ידי זה הפסד בקמונו, שלא יהיה מי שיצדק לילך אצלו לדין ולפשרה: וגם יוכל להסבב יותר מזה, שעל-ידי סבת השפלתו לפני אנשי העיר יסתלק לבסוף ממקומו על-ידי זה, ודמו וזם ורעיונותיו תלוין בהמספר הזה, כי על-ידי הלשון-הרע שלו ירד עמו לחייו ממש. עוד הוא משפיל בזה מאד את כבוד התורה ולומדיה, ונקרא מבזה פלמ"ד חכם, שאמר בו בחיניו ו"ל (שבת קט"ט) שאין לו רפואה למתו. ועל-ידי זה יתמוטט, חסדו ושלום, מאד מאד קיום התורה, כי אחר-כך אם יתירם הרב על איזה מצוה מהתורה, לא יחשוו כלל לדבריו, מפיון שפבר נחפרסם בעיניהם על-ידי בעלי לשון-הרע, לאיש שאינו חכם:

ג. עוד אשאלך אחי, על דבר פתוי הצר שדבר זה איננו בכלל לשון-הרע, שמתכן בעצמך: אם יתדע אליך בברור שאמרו פרסם עליך לאנשים שאינך חכם, (וביחזא בזה בשאר שלילת המעלות), פשה מהתפרעומו הנה לך עליו עבור זה, והיית חושב עליו לאמר: מה סימני שטות ראה עלי? אין זה כי אם רע לב ובעל לשון-הרע, שרצונו רק לגנות חברו ולהשפילו. וכשאתה עושה כן לחברך שבכמה ענינים הוא טוב יותר מפיך לה' ולבריות, אין זה נחשב בעיניך לעון קל: ראה את הענין הגדול שיש בזה:

ובבאמת כשתתקרב בו, תמצא בזה הענין מחלקי אסור לשון-הרע הרבה יותר מחלקים אחרים. אמת, מחמת המספר, והוא, כי בשאר ענינים שהוא מספר על חברו שבעבר אינה אסור הן בבין אדם למקום או בבין אדם לחברו, מצוי מאד פשה פעמים שהוא מכוון רק לקנאת האמת, ואף שאין זה מועיל לדינא, ובגלל בקלל ר' סעיה ב', ובכלל זה סעיה א', על-כל-פנים מחשבתו לא הייתה לרעה. מה שאין-כן בזה, שפגנתו רק לגנות לחברו ולהשפילו, והיא מדה רעה מאד, כמו שכתב ב"שערי תשובה" לרבינו

י"ז (הר"ם רסח) ז:

בתורה, ועל-ידי זה נתמעט מן התורה בדין הוא בכלל עון לשון-הרע ואפילו הוא אמת, בין שפנתו ללא תועלת, רק להשפיל את חברו מפרדתו לפני השומעים, כי על-ידי זה באיזה מצב שהוא עומד, ויכל להסבב לו לבסוף הוצק או על-פני-פנים צער מזה:

ואם יבא שני צדדים, כגון: לומר על הרב שבעיר לפני אנשי העיר שאיננו חכם גדול בתורה, רק הוא יודע מעט את פסקי הלכות הנצרכות לו למעשה, אפילו הוא אמת, לשון-הרע גמורה היא מדאורייתא, כי בזה הוא מעט את כבודו לגמרי ויורד למחיתו ממש, ומשפיל בזה כבוד התורה וקיים מצותיה וכו' ב' בסעיף ב':

או לומר מעין זה על מי שהוא עתה מחדש נשוי בעיר הזאת, כי בודאי יתמוטט לבסוף כבודו על-ידי זה לפני חמיו וקמותו ואנשי ביתו, פשיטתו להם שמתחילין אותו בעיר לבצע מעלה קטנה, ואין לה הוצק וצער יותר מזה, וכל כהאי גוונא. וקשה לי לצייר את הכל, אך "תן לחכם ורחם עורו" (משלי ט טו), כי לא באתי רק לעורר, והמשפיל יבין את הכל מדעתו:

ודע עוד, דהוא הדין אם מספר על אמן לפני אנשים שאיננו אמן כראוי,

גם זה לשון-הרע גמורה הוא, דבזה בודאי שיהי גס-בן כל השעמים. ואם איננו מבין בזה ויכל הנ"ל לגנותו, רק לתועלת, יבאר הכל אם ירצה השם לקמן בכלל ט' בהלכות רכילות:

ה. ועתה נבאר מה שכתבנו למעלה "הן בגבורה", היינו לספר על אחד לפני אנשי העיר, שהוא בטבעו איש חלוש. תלוי בזה, אם לפי ענינו יוכל להסבב לו מזה רעה, דהיינו אם הוא שכיר יום או מלמד וכיוצא באלו הרבה, אז בודאי בכלל עון לשון-הרע הוא. ו"הן בעשר", היינו לספר על אחד לפני אנשים שהוא איש עני או איננו אמיד, כמו שאומרים עליו בעיר, ומה שיש לו הוא חביב לאחרים כנגד זה, גם זה בכלל לשון-הרע הוא. כי בודאי אם יתפרסם זה בעיר, לא ימצא אחר-כך מי שיתן לו באשראי, ויבוא מזה לדי הוצק וצער גדול, ובזה יורד לחייו ממש, ועל הכל צריך האיש הנלכך לשום עינו, בין שאינו מבין לתועלת, בודאי צריך לזהר מאד מאד שלא יצא מזה קלוקל להגידו:

ואם בכל אלו הכרח לספר לשום תועלת, מבאר הכל אם ירצה השם לקמן בחלק ב' בכלל ט' באיזה ענין ובאיזה אופן. ומאד מאד יש לזהר שלא למהר להקל בדבר ולומר: אינני מבין לגנות להגידו רק לתועלת שיצא מזה, כי יש בזה פגמים רבים, כמו שמבאר להמעין היטב בכלל ט', עין שם:

עוד זאת מצד המקבל, כי בשאר עניני לשון-הרע הנ"ל לא יתקבלו תכף דבריו, ובודאי יהיו הרבה מהשומעים שישביחוהו: כל זמן שאין אנו רואים בעינינו לא נאמין, ובודאי מה שספרת, אך אם אמת הוא, מסתמא היה איזה סבה שהביאו לזה, כי בפשוטו אי-אפשר להאמין עליו. ואם יתברר אחר-כך שהוא שקר, יהיה המספר עבור זה לקלון בעיני כל, מפני שהוציא שם רע על חברו. אבל בזה, אם ישפיל את חברו ויפרסמו לשוטה ולפתי לעין כל, ועל-ידי זה יעשהו לבדו ולקלון בעיני אנשי העיר, מצוי מאד בעונותינו הרבים שאף אחד מהשומעים לא יעמד נגדו לאמר: המעט דברך וחוס על כבוד ישראל, למה אתה צריך לכוזותו כל-כך? וכאלו לא עשה המספר שום עולה בזה, ועל המספר הזה נאמר (משלי ל ט): "אכלה ומתתה פיה, ואמרה לא-פעלתי און":

ד. וכל זה כתבנו, אפילו אם לא אמר עליו רק שאיננו חכם בעיני העולם, וכל שכן אם ספר על איש שסוברים אנשי העיר שהוא חכם בתורה (ט), והוא אמר עליו שאיננו חכם כל-כך, רק מעט הוא יודע

18. וְלִשְׁמַעִים שֶׁנֶּה אֲסוּר לְשׁוֹן-הַרְעָה אֲפִילוּ עַל קִטְוֹן (ט), כְּגוֹן לְסַפֵּר גְּבוּלוֹתָי שֶׁל יְחִים קִטְוֹן שֶׁמְגַדְּלִין אוֹתוֹ אַחֲרַיִם בְּתוֹךְ בֵּיתֵם, דְּעַל-יְדֵי זֶה יוּכַל לְהַסְבִּיב שְׂיִגְרָשׁוּ אוֹתוֹ מֵאַתֶּם, וְכֵן כָּל כֵּהֵאִי גִוְנָא הֵיכָא שְׁעַל-יְדֵי סְפוּרוֹ יוֹסֻבֵּב לְהַדִּיק לְהַקְטִין אוֹ לְהַצִּיר לוֹ עַל-יְדֵי זֶה (וְאִם הוּא דָּבָר מְפָרְסֵם עַל קִטְוֹן זֶה, עֵינִי לְעִיל בְּכָלל ב' סְעִיף ו' וְסְעִיף ט' וּבְחֵלֶק ב' בְּכָלל ב' סְעִיף ו'). וְאִם מְבַרְרֵם בְּסְפוּרוֹ לְסַלֵּק הַנְּזָקִין שֶׁבָּאִין עַל-יְדֵי זֶה הַקְטִין וּלְהַרְדִּיף אוֹתוֹ בְּדָרְךְ לְשִׁרְיָה, מֵמַר (ט), אִף צְרִיף שְׂעִידֵעַ מִתְחִלָּה בְּבָרוּר שֶׁהַסְּפוּר הוּא אֱמֶת וְלֹא לְמַהֵר לְסַמֵּךְ עַל זֶה שֶׁשֶּׁמַּע מִפִּי אַחֲרַיִם, וְכֵמוּ שֶׁיִּבְאֵר לְקַמְן בְּכָלל י' עֵינִי שֶׁם הַיֵּטֵב. גַּם צְרִיף לְרֹאוֹת אֶת הַנּוֹלֵד עַל-יְדֵי סְפוּרוֹ (ט), כִּי פְּעָמִים הַרְבֵּה יוֹצֵא מִשְׁפָּט מְעַקֵּל מֵעֵינֵי כָּאֵלּוּ:

19. יב. וְאִם עֵבֶר וְסָפֵר לְשׁוֹן-הַרְעָה עַל חֲבֵרוֹ, וְכֵא לְעִשׂוֹת תְּשׁוּבָה, תְּלִי בְּזֶה: אִם הַשׁוֹמְעִים דָּחוּ אֶת דְּבָרָיו וְלֹא נִתְגַּבַּה חֲבָרוֹ עַל-יְדֵי זֶה כָּלל בְּעֵינֵיהֶם, אִם-כֵּן לֹא נִשְׁאַר עָלָיו, כִּי אִם הָעוֹן דְּבִין אָדָם לְמַקוֹם, דְּהֵינּוּ שְׁעֵבֶר עַל רְצוֹן הַשֵּׁם שֶׁצָּוָה עַל זֶה, כֵּמוּ שֶׁכְּתוּבֵנוּ לְעִיל בְּפִתְיָחָה. תְּקוּנוֹ, שִׁיתְחַרְטַט עַל שְׁעֵבֶר, וְיִתְנַדֵּה, וְיִקְבֵּל עַל עֲצָמוֹ כְּלַב שְׁלֵם עַל לְהִבָּא שְׁלֵא לְעִשׂוֹת כֵּן, כֵּמוּ בְּכָל עֲוֹנוֹת שְׁבִין אָדָם לְמַקוֹם. אֲכַל אִם חֲבָרוֹ נִתְגַּבַּה עַל-יְדֵי זֶה בְּעֵינֵי הַשׁוֹמְעִים וְנִסְבַּב לוֹ עַל-יְדֵי זֶה הֵצֵק בְּגוּפוֹ אוֹ בְּמַמוֹנוֹ אוֹ שֶׁהָצַר לוֹ עַל-יְדֵי זֶה, הָרִי הוּא כָּל עֲוֹנוֹת שְׁבִין אָדָם לְחֲבָרוֹ, שֶׁאֲפִילוּ יוֹסֵם-הַכְּפוּרִים וְיוֹסֵם הַמִּיתָה אֵין מְכַפֵּר, עַד שְׂיִרְצָה אֶת חֲבָרוֹ, עַל-כֵּן צְרִיף לְבַקֵּשׁ מִתְחִלָּה מִחֲבָרוֹ עַל זֶה (ט), וְכִשְׂיִתְפָּסֵם וְיִמְחַל לוֹ, לֹא נִשְׁאַר עָלָיו כִּי אִם הָעוֹן דְּבִין אָדָם לְמַקוֹם, וְיַעֲשֶׂה כְּנִל. וְאֲפִילוּ אִם חֲבָרוֹ אֵינוֹ יוֹדֵעַ עֲדִין כָּלל מִזֶּה, צְרִיף לְגַלוֹת לוֹ (ט) מַה שֶּׁעָשָׂה נְגִידוֹ שְׁלֵא בְּדִין, וְלְבַקֵּשׁ מִפְּנֵי מִתְחִלָּה עַל זֶה, כֵּינֵן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ שֶׁעַל יְדוֹ נִסְבַּב לוֹ דָּבָר זֶה:

(ה) שִׁיךְ וכו'. מה שציירתי ביתום ולא בשאר קטן, משום דאין מצוי שיבוא היזק או שאר דבר המיצר לקטן על-ידי מה שמספרין גנותו, ואין הכי נמי אם הוא רואה שעל-ידי דיבורו יסובב לו ריעותא דינו כיתום: